

Referral in the Interests of the Law - An Element of Science in Civil Procedure et comparative Study

Recursul în interesul legii - element al științei dreptului procesual civil. Studiu comparativ

Marta-Cornelia GHILEA,
Facultatea de Științe Juridice
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad
email: marta_ghilea@yahoo.com; juridic@uvvg.ro

Abstract

Law no. 59/1993, amending the Code of Civil Procedure, has reintroduced the referral in the interest of the law, the referral being readjusted by the provisions of article 329 of the Code of Civil Procedure, modified through the provisions of Law no. 202/2010 regarding measures for accelerating the disposal of the lawsuits.

According to the Code of Civil Procedure, it is known that the referral in the interests of the law has become a legal remedy having the purpose of ensuring the unitary interpretation and implementation of the law across the Romanian territory. This subject matter needs to be given a high level of importance by both legal practitioners and theoreticians.

This study is briefly covering a potential and legal approach regarding this subject matter with an emphasis on the amendments contained in the present legislation, as compared to other countries' legislation.

Key words/phrases: *Doctrine. Jurisprudence. Referral in the interests of the law. The High Court of Cassation and Justice. The Code of Civil Procedure. Law no. 202/2010*

Cuvinte cheie: *doctrină, jurisprudență, recurs în interesul legii, Marea Curte de Casație și Justiție, Codul de procedură Civilă, Legea nr. 202/2010*

Legea are o anumită rigoare, ea spune ce este și ce trebuie să fie [...]

Autor: Paul Everac

Științele juridice studiază legile existenței și evoluției statului și dreptului, instituțiile politice și juridice, formele lor concret-istorice, corelația cu celelalte componente ale sistemului social, influențele instituției politico-juridice asupra socialului și ale acestuia asupra primelor.

Știința dreptului formulează principiile generale în baza cărora dreptul își structurează un mecanism adecvat - eficient și adaptat la omul real, concret - de influențare a comportamentului, în temeiul unor cerințe valorice. Ea este o știință explicativă, cu un statut specific, dar și o știință normativă.

Ca știință explicativă, știința dreptului studiază natura juridicului, caracteristicile sale structurale, raporturile cu alte științe, raporturile interne ale sistemului juridic.

Știința dreptului nu se limitează la studiul normei juridice, a jurisprudenței și contractului, ci supune procesului explicativ-interpretativ contextul social-cultural în care apar și ființează normele și instituțiile juridice, cooperând în acest proces cu toate științele sociale-economia politică, istoria, demografia, sociologia, politologia, statistica precum și cu filozofia.

Statutul specific al științei dreptului rezultă din specificitatea domeniului relațiilor și structurilor sociale analizate - domeniul participării oamenilor la circuitul juridic, ca subiecți de drepturi și obligații juridice, cu toate consecințele ce decurg de aici.

Cooperarea oamenilor în acest domeniu al realității sociale implică intervenția dreptului în scopul ordonării și dirijării comportamentelor, impunându-le reguli normative, modele,

programându-le într-un sens anume acțiunile și limitându-le, în temeiul unor sancțiuni ce țin de coexistența libertăților, dreptul "absolut" de manifestare.

Belgianul Francois Rigaux susține că primul obiect al științei dreptului este de a restaura conexiunile între normele juridice aplicate de practicieni și situațiile juridice trăite de oameni, de a elucida fenomenele dreptului și de a identifica scopurile pe care le servește

Prin urmare apreciem că o funcție importantă a *științei dreptului procesual civil* este și aceea de a studia reglementările în materie în concordanță cu cerințele vieții sociale contemporane, spre a sesiza eventualele lacune și a formula propuneri corespunzătoare de legiferare.

Recursul în interesul legii, *element al sistemului științei dreptului procesual civil*, conceput ca un mijloc procedural menit să contribuie la interpretarea și aplicarea unitară a legii pe întreg teritoriul țării, el consolidează poziția de lider al ordinii judiciare a instanței supreme.

În esență recursul în interesul legii nu este o cale de atac cu efecte asupra situației părților din proces, ci are ca scop asigurarea interpretării și aplicării unitare a legilor substanțiale și de procedură pe întreg teritoriul țării și respectarea voinței legiuitorului exprimată în spiritul și litera legii.

Sistemul actual reprezintă o măsură a timpurilor prezente întrucât dezlegările date problemelor de drept de către anumite instanțe de judecată nu pot fi luate întotdeauna în considerare de către alți judecători întrucât fie suferă de lipsa unei motivări coerente sau convingătoare, fie nu reușesc să aplice în mod corect legea la situațiile de fapt prezentate de către părți.

Prin urmare, una dintre problemele cu care se confruntă sistemul de administrare a justiției din România este aplicarea neunitară a legii la cauze asemănătoare, judecătorii fiind suverani în principiu în ceea ce privește interpretarea și aplicarea legii la situația de fapt prezentată spre judecată. Spre deosebire de sistemul dreptului comun anglo-saxon, precedentul judiciar nu are nici o relevanță în ceea ce privește obligativitatea judecătorului de a da aceeași soluție unei situații de fapt identice sau asemănătoare, ceea ce a condus la soluționarea diferită a acestor cauze.

Însă, neaplicarea unitară a legii de către toate instanțele de judecată, în unele cazuri chiar de către aceeași instanță prin judecători diferiți, aduce atingere statului de drept din cauza incertitudinii juridice generate de lipsa de claritate a aplicării legii și a consecințelor sale asupra părților care se adresează justiției. Ori, una dintre calitățile cerute legii este și aceea de a fi predictibilă în ceea ce privește interpretarea și aplicarea ei în scopul de a permite oricărei persoane să își conformeze conduita, în caz contrar și în lipsa unui mecanism care să asigure coerența practicii instanțelor de judecată dându-se naștere unei incertitudini permanente care diminuează încrederea publicului în sistemul judiciar.

Dimensiunea actuală a acestui fenomen constituie temeiul serios de îngrijorare, fapt semnalat inclusiv în documentele Comisiei Europene [1] și în hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului [2].

Această practică neunitară afectează întregul sistem judiciar și îi privește, în egală măsură, atât pe justițiabilii români, cât și pe cei străini, care vin în contact cu instanțele judecătorești din țara noastră. Mai mult – după cum sublinia relativ recent un reputat magistrat german [3] – „pentru observatorii care nu sunt pe deplin conștienți de cauzele reale ale problemei, alimentează o prezumție larg răspândită că instanțele din România își schimbă jurisprudența în mod aleatoriu, rezultat al influenței politicului sau al corupției”.

Apreciem că posibile cauze ale practicii neunitare în România reprezintă „inflația normativă”, instabilitatea și calitatea discutabilă a unor legi, numărul mare de dosare aflate pe rol, absența unor mijloace eficiente pentru interpretarea și aplicarea unitară a legii, dar mai cu seamă organizarea actuală a instanțelor judecătorești și distribuția competențelor.

Natura juridică a recursului în interesul legii nu rezultă numai din dispozițiile procedurale civile care îl consacră. În acest sens, dispozițiile art. 126 alin. (3) din Constituția României, revizuită în 2003, conferă instanței supreme rolul de unificator al practicii judiciare, care prevede: „Înalta Curte de Casație și Justiție asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești, potrivit competenței sale”. Deciziile pronunțate în procedura recursului în

interesul legii reprezintă principala modalitate prin care instanța supremă îndeplinește atribuția constituțională de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii. De aceea, recursul în interesul legii nu este numai o instituție procedurală civilă, dar, în același timp, este o instituție care își are fundamentul juridic în norma constituțională consacrată.

Așadar această dispoziție constituțională are ca premisă prezumata statornicie a instanței supreme în interpretarea și aplicarea legii, aceasta fiind chemată să stabilească contradicțiile de jurisprudență la nivelul instanțelor inferioare. O astfel de concluzie este consolidată de existența unei proceduri speciale privind schimbarea jurisprudenței secțiilor Înaltei Curți de Casație și Justiție [4].

Însă, uneori există divergențe între secțiile Înaltei Curți de Casație și Justiție asupra aceleași probleme de drept [5] sau chiar în cadrul aceleași secții [6], ceea ce, în mod excepțional, transformă cea mai înaltă autoritate judiciară a țării într-o „sursă de insecuritate juridică” [7]. Este o situație regretabilă – întâlnită izolat și în alte sisteme judiciare [8] – care pune în umbră eforturile notabile de unificare a practicii întreprinse de instanța supremă .

Recursul în interesul legii este singura modalitate prin care se mai pot ajusta incoerențele jurisprudențiale, deciziile prin care se soluționează sesizările fiind pronunțate de Secțiile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Cu toate acestea, soluțiile date în această procedură se pronunță numai în interesul legii, nu au efect asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situația părților din acele procese.

Scurt istoric.

Recursul în interesul legii a fost instituționalizat în Franța prin art. 3 al Legii din 1 decembrie 1790.

Rațiunea acestei căi de atac era de a asigura Curții de Casație rolul de a menține respectul față de lege, de a-l impune tuturor jurisdicțiilor și de a stabili unitatea de jurisprudență, rolul care nu s-ar fi îndeplinit dacă acțiunea sa ar fi fost în întregime subordonată acțiunii și intereselor părților în cauză [9].

În sistemul nostru de drept, recursul în interesul legii a fost reglementat pentru prima dată prin Legea pentru înființarea Curții de Casație și Justiție din 24 ianuarie 1861. Recursul în interesul legii a fost abrogat prin Decretul nr. 132 din 2.04.1949 pentru organizarea judecătorească. Acest act normativ a abrogat întregul capitol al recursurilor speciale și a introdus în locul acestora “cererea de îndreptare”. Această cale de atac extraordinară a fost modificată primind în final prin Decretul nr. 471/1957 denumirea de “recurs în supraveghere”.

Doctrina vremii, definea recursul în supraveghere ca fiind o cale extraordinară de atac prin care Procurorul General al Republicii Populare Române sesizează Tribunalul Suprem în vederea examinării unor hotărâri definitive în cadrul procedurii de supraveghere [10].

Scopul declarat al recursului în supraveghere, era acela de exercitare a dreptului de supraveghere asupra activității judiciare privitor la hotărârile judecătorești definitive ale oricărei instanțe ordinare sau speciale [11].

Doctrina juridică, atribuie acestei căi extraordinare de atac caracterele unei instituții de tip socialist cu scopul de a contribui la consolidarea și asigurarea legalității populare prin desființarea acelor hotărâri definitive ale oricărei instanțe judecătorești ordinare sau specială, hotărâri care era apreciate ca fiind netemeinice sau nelegale. De asemenea, această cale de atac era considerată mijlocul prin care atât fostul Tribunal Suprem al Republicii Populare Române cât și Procurorul General își exercitau în condițiile legii, sarcina consacrată în Constituție, respectiv de a supraveghea activitatea judiciară a tuturor instanțelor judecătorești [12].

Modificările inițiate de legiuitorul socialist veneau să înlocuiască vechile reglementări conform cărora sarcina de supraveghere a activității judiciare a instanțelor judecătorești, era atribuită fostei Curți Supreme de Justiție potrivit dispozițiilor instituite prin Constituția Republicii Populare Române din 13 aprilie 1948.

Doctrina vremii, a constatat asemănările în privința procedurii de judecare a acestui recurs extraordinar, cu procedura de judecată în recurs, în sensul că în cadrul fiecăreia dintre aceste proceduri avea loc o verificare a temeiniciei și legalității hotărârii atacate, exercitându-se astfel controlul judiciar asupra activității instanțelor judecătorești ierarhic inferioare pentru apărarea drepturilor și intereselor legale ale părților în proces pentru asigurarea respectării legalității și înfăptuirea justiției [13].

Recursul în supraveghere astfel cum a fost reglementat prin Decretul nr. 470/1958, a fost analizat de doctrină prin prisma deosebirilor față de modul de reglementare anterior precum și prin prisma deosebirilor față de modul de reglementare anterior și a particularităților pe care această cale de atac le avea.

Legea de organizare judecătorească nr. 58/1968 și Decretul nr. 27/1973 au consacrat o nouă denumire și anume aceea de „recurs extraordinar”.

Recursul extraordinar putea fi introdus numai de către Procurorul General în termen de un an de la rămânerea definitivă a hotărârii pentru încălcarea esențială a legii sau vădita netemeinicie a hotărârii atacate [14].

Legea nr. 59/1993 pentru modificarea Codului de Procedură Civilă a reintrodus recursul în interesul legii, acesta fiind reglementat prin dispozițiile art. 329 Cod de Procedură Civilă.

Așa cum s-a mai arătat, recursul în interesul legii a fost inițial denumit „cerere de îndreptare”, ulterior înlocuit cu termenul de „recurs în supraveghere”, urmat de „recurs extraordinar”, ca mai apoi fiind preluat de dispozițiile Codului de Procedură civilă având denumirea de „recurs în interesul legii”.

Legiuitorul român a oscilat și în perioada postdecembristă în formularea textului art. 329 Cod de Procedură Civilă, în sensul în care acest text a suferit modificări repetate.

Forma actuală a art.329 din Codul de Procedură Civilă a fost realizată prin Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor astfel: *„Pentru a se asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătorești, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, din oficiu sau la cererea ministrului justiției, colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție, colegiile de conducere ale curților de apel, precum și Avocatul Poporului au îndatorirea să ceară Înaltei Curți de Casație și Justiție să se pronunțe asupra problemelor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești.”*

Drept comparat. Recursul în interesul legii este reglementat și în alte legislații.

Ca exemplu, dreptul olandez reglementează recursul în interesul legii, care poate fi formulat de procurorul general de pe lângă Curtea Supremă. El are ca scop asigurarea unității practicii judecătorești și a siguranței juridice și privește fie o chestiune de principiu, fie o hotărâre a unei instanțe inferioare. Recursul în interesul legii poate fi formulat doar după epuizarea tuturor căilor de atac, iar hotărârea pronunțată nu are nici un efect asupra hotărârii instanței inferioare și asupra drepturilor și obligațiilor părților, ci doar soluționează pentru viitor problema de practică neunitară.

Legislația slovacă prevede două forme de recurs în interesul legii: recurs în interesul legii (propriu-zis) și recurs în interesul legii extraordinar. Recursul în interesul legii poate fi promovat de procurorul general, din oficiu sau în urma unei sesizări. Recursul în interesul legii extraordinar are o sferă mai largă de titulari, și anume: procurorul general, ministrul justiției și acuzat (în penal). Recursul în interesul legii extraordinar poate fi exercitat doar în cazuri determinate de lege, cum ar fi: încălcarea incompatibilității; respingerea nelegală a dreptului la recurs; necompetența instanței, etc.

În Luxemburg, recursul în interesul legii există atât în materie civilă și comercială [15], cât și în materie penală [16]. Exercitarea acestei căi de atac este de competența procurorului general în ambele situații. Părțile nu se pot prevala de decizia intervenită în urma judecării recursului în interesul legii.

În Bulgaria, atât Curtea Supremă de Casație, cât și Curtea Supremă Administrativă au rol de supraveghere judiciară [17] în ceea ce privește aplicarea legii de către instanțele aflate în sfera lor

de competență. Acest rol presupune inclusiv emiterea unor decizii interpretative privind interpretarea legii când se constată o jurisprudență incorectă sau conflictuală [18]. Sunt abilitați de lege să solicite o decizie de interpretare: președintele Curții Supreme de Casație, președintele Curții Supreme Administrative, procurorul general, ministrul justiției, Avocatul Poporului și Președintele Consiliului Suprem al Barourilor.

În Cehia, Curtea Supremă urmărește și evaluează deciziile finale ale instanțelor pronunțate în procesele civile și penale și, pe baza acestora, în interesul uniformizării jurisprudenței, adoptă avize referitoare la jurisprudența instanțelor în cauzele de un anumit tip [19]. Aceeași atribuție revine Curții Administrative Supreme în materia justiției administrative [20].

De asemenea, dreptul spaniol, dreptul italian, dreptul ungar, etc. reglementează recursul în interesul legii. Alte țări, cum ar fi: Suedia, Marea Britanie, Austria, ș.a. nu au asemenea dispoziții.

Natura juridică actuală a recursului în interesul legii.

Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor reprezintă una dintre principalele modificări legislative intervenite în materie civilă în ultimul deceniu, alături de Legea nr. Nr. 219 din 6 iulie 2005 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 138/2000 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă.

Spre deosebire de celelalte acte normative, prin Legea nr. 202/2010 este creată o modalitatea mai rapidă și mai specializată de soluționare a chestiunilor de drept care au generat soluții diferite în jurisprudență, în vederea asigurării cu celeritate a unei practici unitare și îmbunătățirii calității actului de justiție.

În acord cu alți autori [21], apreciem că recursul în interesul legii nu este o cale de atac propriu-zisă, nefiind vizată o hotărâre a cărei casare, reformare sau retractare să o determine. Însă, cadrul procesual în care este judecat recursul în interesul legii este diferit de cel în care se judecă o cale de atac[22].

Natura sa juridică este determinat de scopul urmărit și efectul pe care îl poate produce. Prin urmare, recursul în interesul legii reprezintă un mijloc procedural de unificare a practicii judiciare.

Natura sa juridică este determinat de scopul urmărit și efectul pe care îl poate produce. Prin urmare, recursul în interesul legii reprezintă un mijloc procedural de unificare a practicii judiciare.

Obiect al recursului în interesul legii îl constituie „problemele de drept” care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești prin „hotărâri irevocabile”.Astfel, pe această cale nu sunt supuse verificării elemente de fapt [23], ci numai cele privitoare la interpretarea și aplicarea legii. Situația este mai dificilă în cazul lacunelor legislative care, în mod logic, nu se interpretează ci se înlătură. Într-o astfel de situație instanța supremă are de verificat dacă coincide cu ceea ce au statuat instanțele inferioare, în special cele pronunțate în soluționarea recursului.

Recursul în interesul legii, în noua reglementare se judecă de un *complet format din* președintele sau, în lipsa acestuia, din vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, președinții de secții din cadrul acesteia, precum și un număr de 20 de judecători, din care 14 judecători din secția în a cărei competență intră problema de drept care a fost soluționată diferit de instanțele judecătorești și câte 2 judecători din cadrul celorlalte secții. Președintele completului este președintele, respectiv vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție.

În cazul în care problema de drept prezintă interes pentru două sau mai multe secții, președintele sau, în lipsa acestuia, vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție stabilește secțiile din care provin cei 20 de judecători.

Legea nr. 202/2010 extinde și sfera persoanelor care au *calitatea procesuală activă* de a sesiza Înalta Curte de Casație și Justiție pentru a se pronunța în recurs în interesul legii. Pe lângă procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, direct, sau ministrul justiției, prin intermediul procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, și colegiile de conducere ale curților de apel, vor avea calitate procesuală activă și *colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție și Avocatul Poporului*.

După sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele acesteia sau, după caz, vicepreședintele va lua măsurile necesare pentru *desemnarea aleatorie a judecătorilor* care intră în compunerea completului.

Pentru soluționarea recursului în interesul legii *este obligatorie* întocmirea unui *raport* de către judecătorul din cadrul secției civile desemnat de președintele completului care va soluționa recursul. În cazul în care problema de drept prezintă interes pentru două sau mai multe secții, președintele completului va desemna *câte un judecător* din cadrul acestor secții pentru întocmirea raportului. Judecătorii raportori *nu sunt incompatibili* să participe la judecata recursului în interesul legii.

În vederea întocmirii raportului, președintele completului poate solicita *unor specialiști recunoscuți opinia scrisă* asupra problemelor de drept soluționate diferit.

Raportul va trebui să cuprindă: soluțiile diferite date problemei de drept și argumentele pe care se fundamentează, jurisprudența relevantă a Curții Constituționale, a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a Curții Europene a Drepturilor Omului, a Curții de Justiție a Uniunii Europene și opinia specialiștilor consultați, dacă este cazul, precum și doctrina în materie. Totodată, judecătorul sau, după caz, judecătorii raportori *va/vor întocmi proiectul soluției* ce se propune a fi dată recursului în interesul legii.

Ședința completului se convoacă de președintele acestuia cu cel puțin 20 de zile înainte de desfășurarea acesteia. Odată cu convocarea, fiecare judecător va primi o copie a raportului și a soluției propuse. La ședință participă toți judecătorii completului. Recursul în interesul legii se susține în fața completului, după caz, de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau de procurorul desemnat de acesta, de judecătorul desemnat de colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție, respectiv al curții de apel.

Deși legea nu prevede expres, apreciem că o copie a raportului ar trebui înmănată și procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau procurorului desemnat de acesta pentru a participa la soluționarea recursului în interesul legii.

Completul investit cu recursul în interesul legii se pronunță asupra acestuia prin decizie *în cel mult 3 luni de la data sesizării*.

Decizia se adoptă cu cel puțin două treimi din numărul judecătorilor completului, nefiind posibilă abținerea de la vot a membrilor completului.

Decizia se pronunță numai în interesul legii și nu are efecte asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situația părților din acele procese. În luarea deciziei Secțiile Unite au libertatea de apreciere, putând să primească sau nu propunerea de soluționare a titularului cererii ori cea a raportorilor. De asemenea, nu sunt ținute de dezlegările date problemei de drept prin hotărârile anexate cererii, având libertatea să adopte o soluție nouă. Aceasta nu poate fi orice soluție, întrucât interpretând legea judecătorul nu poate genera un efect care să treacă „peste intenția exprimată de lege” [24]. În alți termeni, soluția nu poate fi nici **extra lege**, nici **contra lege**.

Decizia se motivează în termen de cel mult 30 de zile de la pronunțare și se publică în cel mult 15 zile de la motivare în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Dezlegarea dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțe de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Această decizie nu este „lege”, ci are doar menirea de a orienta în aceeași direcție practica instanțelor judecătorești în dezlegarea unor probleme de drept iar judecătorul este cel chemat să interpreteze și să aplice în mod corect legea și este răspunzător de modul în care o face.

Conform formulării lui Hirsch, judecătorii nu mai sunt „slujitorii legii” ci „virtuți ai pianului, în mai mare sau mai mică măsură”, în raport cu partiturile legiuitorului [25].

Concluzii

Din cele prezentate se poate concluziona că recursul în interesul legii, ca element al științei dreptului procesual civil este doar unul dintre mijloacele procedurale chemate să unifice practica judiciară, iar acest proces de unificare a practicii judiciare este complex și presupune un efort

conjugat al mai multor instituții, însă garantul constituțional al practicii unitare este Înalta Curte de Casație și Justiție.

De asemenea conchidem și asupra faptului că decizia pronunțată în recursul în interesul legii, în pofida obligativității sale, nu se confundă cu legea și nu are eficiență juridică **extra lege** ori **contra lege** sau peste limitele temporale ale textului de lege pe care îl interpretează, iar prin Legea nr. 202/2010 este creată o modalitate mai rapidă și mai specializată de soluționare a chestiunilor de drept care au generat soluții diferite în jurisprudență, în vederea asigurării cu celeritate a unei practici unitare și îmbunătățirii calității actului de justiție.

Bibliography

1. Rapoartele de țară și Rapoartele intermediare din 2003; iunie 2005; decembrie 2005; martie, mai și septembrie 2006; aprilie și iunie 2007; iulie 2008 și februarie 2009;
2. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a treia, Hotărârea din 6 decembrie 2007, pronunțată în Cauza Beian împotriva României, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 616 din 21 august 2008; Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a treia, Hotărârea din 21 februarie 2008, pronunțată în Cauza Driha împotriva României (nepublicată); Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a treia, Hotărârea din 27 ianuarie 2009, pronunțată în Cauza Ștefan și Ștef împotriva României (nepublicată);
3. D. Schlafen, Curtea de Apel din Köln, consilier rezident de twinning la Consiliul Superior al Magistraturii din România, *Proiect de lege pentru menținerea practicii unitare*. Fundamentare (nepublicat);
4. Legea nr. 304/2004 *privind organizarea judiciară*, republicată, art. 25 lit. b) și art. 26;
5. Decizia nr. 32 din 9 iunie 2008 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Secțiile Unite, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 830 din 10 decembrie 2008;
6. Hotărârea CEDO din 21 februarie 2008, pronunțată în Cauza Driha contra României (op. cit.); deciziile pronunțate în aplicarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, pronunțate în Cauza Ștefan și Ștef împotriva României (op. cit.);
7. Hotărârea CEDO din 6 decembrie 2007, pronunțată în Cauza Beian împotriva României (op. cit.);
8. Hachem M.L., *La fonction unificatrice de la Cour de cassation tunisienne, în „Les cours judiciaires suprêmes dans le monde arabe”*, Colloque de Beyrouth des 13 et 14 mai 1999, Bruylant, 2001;
9. Ciobanu V.M., *Tratat de Procedură civilă*, vol.II, p. 457-461;
10. Porumb G., *Tratat de Procedură civilă comentat și adnotat*, vol. II, Editura Științifică, București 1962, p. 112;
11. Decretul nr. 470/1958, publicat în Buletinul Oficial nr. 38;
12. *Constituția R.P.R.* din 27 septembrie 1952, art. 72-73;
13. Grodzinski M.M., *Recursul și cerererea de îndreptare în procesul sovietic*;
14. Boroș G., Rădescu D., *Codul de procedură civilă - comentat și adnotat*, Editura ALL Beck București, 1996, p.594;
15. Legea din 18 februarie 1885 privind recursul și procedura în casație, art. 4 ;
16. *Codul de instrucție criminală*, art. 422;
17. *Constituția Bulgariei* art. 124 și art.125;
18. *Legea sistemului judiciar*, publicată în Monitorul Oficial nr. 64 din 7 august 2007, cu modificările ulterioare;
19. Legea nr. 6/2002 referitoare la instanțe și judecători, modificată , art. 14 paragraful 3;
20. Legea nr. 150/2002 – *Codul justiției administrative*, modificată, art. 12 paragraful 2 ;
21. Ciobanu V.M., Boroș G., Nicolae M., *Modificările aduse Codului de procedură civilă prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 138/2000*, (II), în Revista „Dreptul” nr. 2/2001, p. 20-21;
22. Deleanu I., *Tratat de procedură civilă*, vol. II, Editura „All Beck”, București, 2005, p. 415;
23. Leș I., *Tratat de drept procesual civil*, op. cit., pag. 671;

24. Hirsch G., *Conceptul de separare a puterilor în stat, precum și „pârghii și contraponderi” – Relevanța pentru jurisprudență*, în Revista „Justiția în actualitate” nr. 3/2008, p. 38 – 41 (articol publicat prin bunăvoința Deutche Richterzeitung);
25. Hirsch G., în ZRP, nr. 5/2006, la p. 161. 26 Francois Rigaux "Introduction a la Science du Droit", Edition Vie Ouvriere, Bruxelles, pag. 7-8.